

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (3)

3.10.2022

VVDno-2022-1239

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 114/2022 vp)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävinä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti vähemmistöjen osalta. Ulkomaalaislain (301/2004) ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) esitöissä valtuutetun yhdeksi tehtäväksi on katsottu ulkomaalaisten oikeuksien ja aseman edistäminen. Valtuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaporttina ja maastapoistamisen täytäntöönpanon valvojana. Valtuutettu toimii myös naisiin kohdistuvan väkivallan raporttina sekä seuraa toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 3 §:ssä säädetyn mukaisesti.

Valtuutettu kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

Automaation yhdenvertaisuusvaikutusten huomioon ottamisesta

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä kyseessä olevan esityksen edustamaa kehityssuuntaa, jonka yhtenä tarkoituksena on edesauttaa oleskelulupaprosessin kehittymistä hakijaystävällisemmäksi. Valtuutettu kannattaa esityksessä ehdotettua työoleskelulupaprosessin nopeuttamista ja helpottamista, ottaen kuitenkin huomioon yhdenvertaisuuslain asettamat velvoitteet.

Valtuutettu korostaa, että osa-automaation ja tulevaisuudessa mahdollisesti laajemmankin automaation osalta on huomioitava yhdenvertaisuuslain mukainen syrjinnänkieltoja koskeva sääntely, mukaan lukien välittömän ja välillisen syrjinnän kiellot sekä velvoite kohtuullisiin mukautuksiin vammaisia henkilöitä kohtaan (Yhdenvertaisuuslain 8, 10-11, 13 sekä 15 §). Syrjinnän kiellot on huomioitava myös riskiperustaista käsittelyä ja riskiprofiileja luotaessa, huomioiden eri syrjintäperusteet. Syrjintäperusteista säädetään yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä. Automaatiota

kehittäessä ja hyödynnettäessä on edelleen huomioitava yhdenvertaisuuslaissa viranomaisille asetettu velvoite tavoitteellisesti edistää yhdenvertaisuutta (5 §). Jo järjestelmää ja käytäntöjä luotaessa on syytä tehdä arvio yhdenvertaisuusvaikutuksista.

Yhdenvertaisuuden edistämismuutokset tulee huomioida niin suunnitteluvaiheessa viranomaisen pohtiessa mitä toimintaa tarvitsee ja kannattaa automatisoida, kehittämissä vaiheessa käsittelysääntöjä määritettäessä, testausvaiheessa kuin myös käyttöönotetun järjestelmän vaikutusten arvioinnissa ja valvonnassa. Se, mitä päätetään ottaa automaattisen päätöksenteon kohteeksi ja minkä tavoitteen toteuttamiseksi, keihin päätöksellä on välittömiä tai välillisiä vaikutuksia, muun muassa ketkä/mitkä ryhmät hyötyvät tai joutuvat huonompaan asemaan automaattisen päätöksenteon johdosta, ovat merkittäviä yhdenvertaisuuskysymyksiä, jotka on huomioitava viranomaisten automatisoidessaan päätöksentekoaan.

Yhdenvertaisuus oleskelulupahakijoiden välillä

Esityksessä on ehdotettu useita oleskelulupaa hakevan asemaa parantavia muutoksia. Valtuutettu kiinnittää huomiota siihen, että useita ehdotuksia voitaisiin ulottaa koskemaan kaikkia oleskelulupahakijoita, maahantulon tai maassaolon alkuperäisestä syystä riippumatta.

Ehdotus matkustusasiakirjan voimassaolovaatimusta koskevan säännöksen poistamisesta on hyvä esimerkki muutoksesta, joka ulotetaan koskemaan kaikkia oleskelulupahakijoita. Samoin voitaisiin mahdollistaa suullinen kuuleminen etäyhteydellä myös muille, kuin ulkomailla oleville työoleskelulupahakijoille. Esimerkiksi perhesiteen perusteella oleskelulupaa hakevien kohdalla hakemusprosessia olisi syytä sujuvoittaa vastaavalla tavalla.

Etähaastatteluita koskevaa järjestelmää suunniteltaessa sekä käytännössä haastatteluita suoritettaessa on olennaista huomioida ja noudattaa yhdenvertaisuuslain mukaisia velvoitteita ja syrjinnän kieltoja sekä tehdä yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi. Esimerkiksi vammaisuuden huomioimiseen ja kieleen liittyvien käytäntöjen yhdenvertaisuus varsinkin välillisen syrjinnän kiellon näkökulmasta (mukaan lukien saavutettavuuteen ja tulkkaukselle liittyen) on jo suunnitteluvaiheessa huomioitava mahdollisimman hyvin.

Työnteko-oikeutta koskevan sääntelyn ongelmat

Esityksessä esitetään täsmennettäväksi ja osin uudistettavaksi työnteko-oikeutta koskeva sääntely. Esityksen mukaan yksi epäselvyys työnteko-oikeuden osalta on liittynyt siihen, ettei säännöksissä ole tarkkaan määritelty työnteko-oikeuden kesto. Valtuutettu pitää havaintoa tärkeänä ja haluaa tuoda esiin, että ongelma koskee etenkin säännöksiä, joilla säädetään kansainvälistä suojelua hakevien työnteko-oikeudesta.

Esityksessä ehdotetaan tilapäistä suojelua hakevien osalta työnteko-oikeuden aikaistamista siten, että se alkaisi heti hakemuksen rekisteröinnistä. Valtuutettu pitää ehdotusta hyvänä, mutta haluaa samalla kiinnittää huomiota siihen, että nykyisin turvapaikanhakijan kohdalla työnteko-oikeus alkaa joko kolmen tai kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä, ja toisaalta

perhesidehakemuksen jättänyt Suomen kansalaisen perheenjäsen ei saa tehdä töitä ennen kuin on saanut oleskelulupahakemukseensa myönteisen ratkaisun. Nykyinen oikeustila on siis sekä yhdenvertaisuuden, että tarkoituksenmukaisuuden näkökulmasta osin kyseenalainen.

Työnteko-oikeuden päättymisajankohdan osalta suurimmat ongelmat koskevat kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä sekä heidän työnantajiaan. Vuoden 2019 lainmuutoksella turvapaikanhakijan työnteko-oikeus säädettiin päättymään ajankohtaan, jolloin maasta poistamista koskeva päätös tulee täytäntöönpanokelpoiseksi. Se, milloin tämä tapahtuu, vaihtelee tapauksittain. Useimmiten päätös voidaan laittaa täytäntöön kesken turvapaikkaprosessin, ennen kuin asiassa tehty päätös saa lainvoiman. Muun muassa näistä seikoista johtuen hakija, saati hänen työnantajansa, ei useinkaan ole varma siitä, onko hänellä työnteko-oikeutta vai ei. Kaiken lisäksi hallinto-oikeudet voivat määrätä asiassa täytäntöönpanokiellon myös silloin, kun päätös on jo kertaalleen tullut täytäntöönpanokelpoiseksi.

Valtuutettu pitää nykyistä oikeustilaa turvapaikanhakijan työnteko-oikeuden suhteen epäselvänä ja epätarkoituksenmukaisena. On siten valitettavaa, ettei esityksessä ole päivitetty ja selkeytetty työnteko-oikeutta koskevia säännöksiä laajemmin. Vähintäänkin työnteko-oikeuden päättymisajankohdasta tulisi säätää nykyistä selvemmin tavalla, joka mahdollistaisi työssäkäynnin aina kun se on sekä maassa olevan ulkomaalaisen, että yhteiskunnan etu.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Ylitarkastaja

Joonas Rundgren

Jakelu

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta